

ВИКОРИСТАННЯ СЛІДІВ ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ В ПРОЦЕСІ ДОКАЗУВАННЯ ПО КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Христина Михайлівна БДАЙЦІЄВА,

*завідувач сектору дактилоскопічного обліку
відділу криміналістичних видів досліджень
Івано-Франківського Науково-дослідного
експертно-криміналістичного
центру МВС України*

Глибоке теоретичне осмислення тенденцій розвитку науки і техніки, визначення співвідношення юридичних та природничих методів в процесі доказування, обґрунтування принципів можливостей використання наукових досягнень в кримінальному судочинстві неодмінно повинні знаходити себе у широкому та швидкому впровадженні в слідчу практику. Достатньо зрозуміти, що пізнання закономірностей науково-технічного прогресу, вивчення та використання його результатів дозволять значною мірою удосконалювати як наукові, так і практичні основи розслідування кримінальних проваджень.

Сучасні науково-технічні досягнення, які розширюють можливості використання їх у процесі доказування по кримінальному провадженні, на даний час не часто застосовуються. Так, сліди рук людини, які спеціалісти виявляють та вилучають в ході огляду місця події практично по всіх категоріях кримінальних проваджень в більшості випадків визнаються непридатними для проведення ідентифікації особи за морфологічними особливостями папілярних узорів. Однак, дані сліди можуть бути використані не лише при виконанні традиційних трасологічних (дактилоскопічних) експертиз, а й для проведення різнопланового криміналістичного дослідження, вирішення широкого кола ідентифікаційних та діагностичних питань, що дозволяє отримати важливу доказову та орієнтуючу інформацію.

Одним із найважливіших факторів, що визначають успіх та ефективність використання дактилоскопії, є ступінь її інформативності.

Рівень знань, умінь і навичок суб'єктів розслідування в галузі криміналістичної техніки та дактилоскопії зокрема великою мірою впливає на формування адекватного, професійного підходу до вирішення проблем розкриття, розслідування й попередження злочинів, формування доказової бази по кримінальному провадженні.

Проте, значна кількість злочинів залишається нерозкритою, тисячі злочинців не несуть відповідальності за скоєні ними діяння. Однією з істотних причин такої ситуації є невміння слідчого, спеціаліста (експерта) виявити, зафіксувати, вилучити, зберегти, здійснити попереднє дослідження слідів дактилоскопічного походження, незнання ними можливостей сучасної криміналістичної техніки, можливостей експертного дослідження слідів-предметів, слідів-речовин та слідів-відбитків.

Якщо слідчий не знає, наприклад, можливостей дослідження потожирових слідів рук медико-біологічними методами, то він не поставить

на вирішення експерту відповідних питань. Зауважимо, що досліджуючи потожирову речовину сліду, можна встановити її групові характеристики, зокрема визначити групу крові людини за системою АВО. Це дозволить отримати криміналістично значущу інформацію навіть зі змазаних, фрагментарних поверхневих відбитків пальців рук, непридатних для ідентифікації по них особи за особливостями папілярних узорів.

Перспективним методом дослідження епітеліальних клітин або їх залишків, що можуть перебувати в сукупності з потожировою речовиною сліду руки є ДНК-аналіз. Дослідження ДНК людини методом генотипоскопії дає змогу з високим ступенем ймовірності вирішувати завдання діагностичного й ідентифікаційного характеру, зокрема, встановлювати приналежність виявлених під час проведення слідчих дій слідів рук конкретній людині.

Не ставляться слідчими також питання щодо дослідження фрагментарних слідів поро- та еджеоскопічними методами, можливість використання яких для ідентифікації особи обґрунтував український вчений Г. А. Грановський ще у 1952 році.

З огляду на це втрачається потенційна можливість отримання нових доказів причетності до скоєння злочину конкретних осіб.

З іншого боку, некваліфікована, неввірна фіксація та вилучення слідів рук, неправильна упаковка об'єктів-слідоносіїв, неприйняття належних заходів щодо їх збереження призводять до втрати, знищення, а також невизнання їх судом як доказів по справі. Нерідко під сумнів ставляться висновки експертів, де предметом дослідження були вилучені з місця події сліди, належність яких до конкретного кримінального провадження викликає підозру.

Зважаючи на те, що коло джерел доказів є вичерпним і чітко визначеним в законі, то стає зрозумілим, що будь-який доказ, одержаний відповідно до вимог закону, має для слідства вагоме значення. А оскільки висновок експерта є джерелом доказів і покладається в основу доказування по кримінальному провадженні, то експертиза допомагає встановлювати фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку слідство й суд встановлюють наявність або відсутність суспільно небезпечного діяння, винність особи, яка вчинила це діяння, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Не будь-який доказ може бути взятий до уваги судом. Допустимість доказів обумовлюється, насамперед, їхньою надійністю, що полягає у знанні джерела походження інформації, можливості її перевірки й спростування. Допустимою буде лише така слідча чи інша процесуальна дія, для проведення якої були законодавчо передбачені підстави й умови, а сама дія проведена та оформлена з дотриманням визначеної процедури.

Необхідно дотримуватися певних вимог, що забезпечують доказове значення виявлених та вилучених із застосуванням науково-технічних засобів слідів рук, зокрема:

1. У протоколі слідчої дії відобразити: факт виявлення сліду руки на конкретному предметі; характеристику даного предмету: місцезнаходження, функціональне призначення; характеристику поверхні, на якій було виявлено слід: матеріал, колір, стан; спосіб виявлення, фіксації

та вилучення сліду, детальна характеристика технічних засобів, які для цього використовувалися; локалізацію сліду на об'єкті-слідоносії з прив'язкою за розмірами відносно нерухомих орієнтирів; вид сліду: об'ємний чи поверхневий; характеристику сліду: колір до і після виявлення, розмір та особливості.

2. На плані (схемі) до протоколу слідчої дії вказати місцезнаходження предмета, на якому виявлено слід.

3. Зафіксувати даний предмет та слід на ньому за правилами судової фотографії та відеозйомки.

4. Помістити стислі пояснюючі написи на додатках до протоколу слідчої дії; засвідчити підписами понятих та інших учасників слідчої дії.

Як бачимо, в результаті діяльності суб'єктів доказування з формування доказів сліди дактилоскопічного походження «де-юре» отримують статус доказів. При цьому заздалегідь не вирішується питання щодо їх якості, придатності і можливості використання для обґрунтування процесуальних дій та рішень, що стає можливим лише після всебічного дослідження останніх спеціалістами чи експертами. Залежно від цього доказ може так і залишитись результатом пошуково-пізнавальних операцій суб'єктів доказування на певному етапі слідства або стати засобом доказування, тобто бути використаним при обґрунтуванні процесуальних дій та рішень. Тому, очевидно, не кожний «де-юре» сформований доказ обов'язково «де-факто» стає засобом доказування.

Практика розслідування злочинів у цілому світі свідчить про те, що в переважній більшості випадків на місці події залишаються сліди дактилоскопічного походження. Можливість їх використання в процесі доказування по кримінальному провадженні визначається правильними діями слідчого, пов'язаними із виявленням, фіксацією та вилученням цих слідів, а також результатами експертних досліджень.

До основних недоліків при виявленні, фіксації та вилученні слідів рук можна віднести:

1. Безсистемний, непродуманий пошук слідів дактилоскопічного характеру. Це призводить до марної трати сил, часу та технічних засобів.

2. Використання дактилопорошка без попередньої перевірки ефективності його роботи на даній поверхні. Внаслідок цього втрачається можливість виявити сліди рук за допомогою інших порошоків чи інших методів виявлення.

3. Використання дактилопорошка з простроченим терміном зберігання, або з неналежними умовами зберігання. Такий порошок втрачає необхідні адгезійні властивості.

4. Спроби виявити сліди рук за допомогою магнітних дактилопорошків на металічних поверхнях, навіть помальованих, полакованих чи хромованих, використовуючи не флейцевий пензель, а магнітну кісточку.

5. Відмова від спроб виявити сліди рук на забруднених предметах, що перебували в несприятливих умовах (при значній вологості, високій чи низькій температурі повітря, під дощем чи іншими опадами тощо).

6. Використання для виготовлення зіпків із силіконових паст при низьких температурах без попереднього підігріву компаунда.

7. Ігнорування рекомендацій щодо вилучення слідів рук разом з предметом-слідоносієм. Копіювання слідів на місці події повинно проводитися у випадках, коли неможливо вилучити сам предмет, або коли є небезпека пошкодити слід під час вилучення.

8. Порушення правил упакування предметів, на яких є сліди рук, або передбачається їх наявність.

Таким чином, грамотно отримана слідова інформація дактилоскопічного характеру може бути використана для обґрунтування рішень про відкриття кримінального провадження, затримання підозрюваного, проведення обшуку та інших слідчих дій. Дослідження слідів рук може зменшити інформаційну невизначеність, дати необхідні дані для більш цілеспрямованих дій щодо встановлення та затримання злочинців, пошуку інших матеріальних слідів на місці події; з'ясовують завдання та обсяг майбутніх досліджень, коло питань, які потрібно вирішити.